

ІВАНОВ ВАЛЕРІЙ ФЕЛІКСОВИЧ, ІВАНОВА ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри реклами та зв'язків з громадськістю Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри соціальних комунікацій Маріупольського державного університету

Медіаграмотність в освітньому просторі України (результати соціологічного дослідження)

Розвиток медіаграмотності в Україні розпочався у 2010 р. З одного боку, початок цьому процесу поклали зусилля неурядових організацій, які почали проводити серії тренінгів та літніх (зимових) шкіл з підготовки викладачів та активістів з медіаграмотності. Лідером цього процесу є Академія української преси [1], неурядова організація, заснована у 2001 р. З іншого, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України [2] започаткував Всеукраїнський експеримент з упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України [4]. Активну роль у впровадженні медіаграмотності з початку і до теперішнього часу відіграє Міністерство освіти і науки України [3].

Інтенсивний розвиток медіаграмотності в Україні звичайно потребує зовнішнього оцінювання. Погляд зі сторони, наукова оцінка ситуації має допомогти зкорегувати навчальної та іншої діяльності з впровадження медіаграмотності, оцінити успіхи та прогалини в роботі.

З 15 січня по 15 лютого 2024 р. Центр соціологічних досліджень «Соціоінформ» на замовлення Академії української преси провів загальноукраїнське опитування освітян щодо впровадження медіаграмотності в навчальний процес. Цільовою аудиторією проекту були вчителі/ки та адміністрація шкіл по всій Україні. Дослідження проводилося методом стандартизованого інтерв'ю САТІ. Обсяг вибірковою сукупності

склав 400 респондентів. Вибірка випадкова механічна (з кроком). Помилка репрезентативності для значень близьких до 50% склала +/- 3,46%.

Основні результати дослідження.

Освітня більшість загальноосвітніх закладів середньої освіти в Україні (83%) проходили навчання навичкам критичного мислення та іншим складовим медіаграмотності. Треба звернути увагу, що дещо рідше такі знання отримували освітяни з сільських шкіл/ ліцеїв/ гімназій (79%, проти – 86-90% у містах).

Найчастіше навчання відбувалось у форматі кількогодінного тренінгу (34%), кількадечного курсу (25%), кількох тренінгів, або одного пролонгованого курсу (23%). Рідко йшлося про тижневі (9%) чи двотижневі (4%) курси.

Формат навчання різнився в залежності від типу населеного пункту: у менших містах та селах частіше проводились кількогодінні тренінги, у обласних центрах – кількадечні курси.

Ініціатором проходження тренінгів на тему медіаосвіти для освітян рівною мірою виступали Департаменти/ управління/ відділи освіти (33%) та адміністрації закладів освіти (32%). Суттєво рідше навчання було власною ініціативою вчителів (16%). Подекуди, участь в тренінгах було ініціативою Міністерства освіти і науки (8%) чи організації, яка проводила тренінги (3%).

У половині шкіл (51%) навчання на тему медіаосвіти пройшло понад три чверті персоналу. У 16% шкіл – навчалась понад половина персоналу, у 17% - понад чверть персоналу, у 15% - менш як чверть персоналу. Тобто ми можемо говорити, що основна маса як шкіл, так і освітян, які в них працюють, вже охоплена навчанням медіаграмотності.

Цікавими є данні щодо того, які цикли навчання найбільш охоплені медіаграмотністю. Взагалі, навчання медіаграмотності проходили вчителі/льки з різних предметів. Однак, дещо частіше, йшлося про вчителів з української мови та літератури (67%), математики (62%), інформатики (62%), предметів початкової школи (60%), історії (59%), іноземної мови (55%). Для інших предметів – частка вчителів/ок, які пройшли навчання – близька

до половини (46-49%). Виняток: економіка (21%), фізкультура (33%), право (34%), трудове навчання (36%), мистецтво (43%).

Більшість вчителів та адміністраторів шкіл відмітили різноманітні перешкоди для розвитку імплементації медіаграмотності в навчальний процес. Лише третина освітян (35%) не бачать перешкод для розвитку медіаграмотності у формі факультативів. Основна перешкода – брак коштів (46%) на оплату праці вчителя/ки. Актуальними перешкодами є брак годин (16%) та технічних засобів (14%).

Особливо важливим є показник того, як вчителі мультиплікують свої знання та навички з медіаграмотності. 75% вчителів/ок та адміністраторів/ок шкіл транслювали свої знання з медіаграмотності іншим особам: 47% - колегам, 37% - учням основної школи, 29% - учням старшої школи, 20% - учням молодшої школи, 16% - сім'ї і друзям, 2% - дошкільнятам.

73% освітян мають досвід проведення занять з тематики медіаосвіти і медіаграмотності. З них: 10% – охопили аудиторію до 10 осіб, 29% – 10-50 осіб, 18% – 51-100 осіб, 10% – 101-300 осіб, 3% – більше 300 осіб.

Станом на початок 2024 року третина освітян (30%) працює з тематикою медіаосвіти і медіаграмотності на постійній основі, ще трохи більше (36%) працюють час до часу.

ТОП-5 сфер інтеграції медіаосвіти: предмети мовно-літературного циклу (46%), соціального та збереження здоров'я (33%), громадянського та історичного (31%), природничого (27%), математичного (26%).

80% освітян, які мають гурток/ факультатив медіаграмотності у школах використовують посібники чи навчально-методичні матеріали з медіаграмотності (абсолютна більшість з них видана Академією української преси [5]).

Частіше відповідні знання та навички школярі/ки можуть отримати в обласних центрах (адже медіаграмотності тут навчає кожна четверта школа/ ліцей/ гімназія (24%), тоді як лише кожна десята школа у менших містах (11%) та селах (9%). Таким чином, треба більше уваги приділяти впровадженню медіаграмотності в сільській місцевості.

Медіаграмотність – відносно новий предмет для шкіл/ ліцеїв/ гімназій, але він поступово набирає популярність. Третина (30%) представників/ць шкіл відзначають, що запровадили його після початку війни - впродовж останніх 1-2 років. Половина (49%) – вказує проміжок 3-5 років. 15% - проводять гуртки/ факультативи з медіаграмотності 6-10 років. І 6% - мають такий досвід впродовж більш як 10-ти років.

На переконання освітян, для виховання в учнів навичок медіаграмотності, найбільш доцільно інтегрувати її елементи у навчальну програму (55%). Хоча доволі популярною (але сумнівною в плані доцільності) є опція – запровадження медіаграмотності в якості окремого предмету (42%). Водночас, у ефективність навчання в формі позакласної активності вірить менш як третина (31%) респондентів/ток.

Ідея про інтеграцію елементів медіаграмотності у освітню програму отримує найбільшу підтримку серед освітян з обласних центрів та західних областей країни.

Ідея про медіаграмотність у формі позакласної активності більш популярна у менших містах та селах.

83% опитаних вчителів/ок та членів/кинь адміністрації закладів середньої освіти в Україні, відчувають потребу у підвищенні рівня особистої медіаграмотності. Більшою мірою цю потребу декларують: інформанти/ки з сіл (87%) та менших міст (83%), тоді як у обласних центрах таких – 71%; освітяни з південних і східних областей України (90%), проти 83% - у західних та 79% - у центральних областях; освітяни, які досі не проходили навчань з медіаграмотності (91%, проти 83% - тих, хто навчався раніше).

75% опитаних вчителів/ок та членів/кинь адміністрації закладів середньої освіти в Україні зацікавлені пройти навчання для підвищення рівня власної медіаграмотності. 47% - зацікавлені пройти навчання з методики викладання медіаграмотності. Лише 12% інформант/ок не зацікавлені у додаткових навчаннях.

Потребу у вивченні медіаграмотності для власних потреб більшою мірою відчувають ті вчителі/ки та члени/кині адміністрації, які раніше проходили навчання з медіаосвіти (77%, проти 66%). Ця ж аудиторія, частіше декларує відсутність потреби у додаткових навчаннях (13%, проти 7%).

Висновки

Виходячи з того, що у половині шкіл (51%) навчання на тему медіаосвіти/медіаграмотності пройшло понад три чверті персоналу ми можемо говорити, що основна маса як шкіл, так і вчителів вже охоплена навчанням медіаграмотності.

Серед вчителів-предметників менше охоплених навчанням медіаграмотності викладачі економіки (21%), фізкультури (33%), права (34%), трудового навчання (36%), мистецтва (43%).

Основними перешкодами впровадження медіаграмотності в навчальний процес відмічені брак коштів (46%) на оплату праці вчителя/ки, брак годин (16%) та технічних засобів (14%).

Важливим є те, що три чверті вчителів/ок транслюють свої знання з медіаграмотності іншим особам. Таким чином, відбувається мультиплікація знань та навичок.

По результатам дослідження основну увагу у впровадженні медіаграмотності в освітній процес України треба зосередити 1) на школах невеликих громад у сільській місцевості; 2) на предметах природничого та математичного циклу; 3) на ширшу інтеграцію формування навичок критичного мислення в навчальний процес.

Список використаних джерел:

1. Академія української преси. Офіційний сайт. [URL](#)
2. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. Офіційний сайт. [URL](#)
3. Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт. URL: <https://mon.gov.ua/>
4. Наказ МОН України № 1202 від 18.08.2017р. «Про завершення всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України» [URL](#)
5. Академія української преси. Каталог видань. [URL](#)